עין משפט
נר מצוה

נה א ב מיי׳ פ״ז מהל׳ מצה הלכה ט סמג עשין מ״א [טור או״ח סימן תע״ב]:

נו ג ד מיי׳ וסמג שם טוש״ע א״ח סי׳ תעב סעיף ח

[שבת כג. מגילה ד. ערכין ג.]

נז ה שם סעיף טו:

נח ו מיי׳ שם הלכה ג׳ טוש״ע שם סעיף טז:

[ועיין תוספות מגילה ד׳ ד״ה שאף הן:]

ערך עשר

[ועי׳ תוספות ברכות נ: ד״ה מודים ומי׳]

מסורת הש״ס

[כרי׳ ותוס׳ ליתא תיבות רב אמר]

תורה אור

*שאף הן היו באותו הנס *א״ר יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא, שתאן בבת אחת יצא, השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא: שתאן חי יצא אמר רבא ידי יין יצא, ידי חירות לא יצא, שתאן בבת אחת *רב אמר: ידי יין יצא, ידי ארבעה כוסות לא יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא דאשתי רובא דכסא מיתיבי ד׳ כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית, אחד חי, ואחד מזוג, אחד חדש, ואחד ישן, רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין קתני מידת כדי רביעית ואת אמרת כוס יפה? אמרי אידי ואידי חד שיעורא הוא: מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר לכל חד וחד דהוי להו כולהו רביעית רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב °אל תרא יין כי יתאדם ת״ר הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות א״ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקין להן

משלי כג

קליות

שאף הן היו באותו הנס. ולי לאו האי טעמא לא היו חייבות משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אף ע״ג דארבעה כוסות דרבנן כעין דאורייתא תיקון: **היו** באותו הנס. פי׳ רשב״ם שעל ידם נגאלו וכן במגילה ע״י אסתר ובחנוכה ע״י יהודית וקשה דאף משמע שאינן עיקר ועוד דבירושלמי גרים שאף הן היו באותו ספק משמע באותה סכנה דלהשמיד להרוג ולאבד והא דאמרינן דפטורות מסוכה אע״ג דאף הן היו באותו הנס כי בסוכות הושבתי התם בעשה דאורייתא אבל בארבעה כוסות דרבנן תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס*: **שתאן** חי יצא. משמע דלכתחלה בעי מזיגה וכן בפ׳ שלשה שאכלו (ברכות ד׳ נ:) אמרינן הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים וקשה דבפ׳ שלשה שאכלו (שם נא.) אמר י׳ דברים נאמרו בכוס של ברכה וצריך חי ורש״י פי׳ שם דהא דקאמרינן דצריך חי היינו שיתנוהו חי בכוס ברכת המזון לאפוקי שלא ימזגנו בכוס זה וישפוך בכוס אחר ויברך ור״ת פי׳ דחי דהתם היינו מזיג ולא מזיג כדאמר בבן סורר (סנהדרין ד׳ ע.) אינו נעשה בן סורר עד שישתה יין חי ומוקי לה במזיג ולא מזיג והא דמשמע בהמוציא יין (שבת ד׳ עו:) שמוזגו כראוי דקאמרינן כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית היינו בברכת הארץ דאמר בפרק שלשה שאכלו (ברכות ד׳ נא.) ומוסיף בברכת הארץ ואומר ר״ת דמוסיף מים ולא כפרש״י דמוסיף יין וכן מפרש בערוך* ובני נרבונ״א מפרשי דחי קאי אכוס שיהא שלם ולא שבור כדאמרי׳ בפ׳ בתרא דמכות (ד׳ טז:) ריסק תשע נמלים ואי חיה והיינו שלם דאפילו מת נמי חשיב בריה כדאמרינן בסוף גיד הנשה (חולין ד׳ קב:) גבי צפור טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהו ואמרינן נמי (ב״ק ד׳ נד:) שבירתן זו היא מיתתן ואתי שפיר דכולהו עשרה דברים אכוס קיימי ונראה דדוקא ביינות שלהם שהיו חזקים צריך מזיגה אבל בשלנו לא*: **בבת** אחת. נראה כפירוש רשב״ם ששתאן רצופין ולא כפירש״י שעירה ארבעתן לתוך כוס אחד דשתאן משמע הרבה כוסות: **ידי** יין יצא. פי׳ ידי שמחת יו״ט דס״ד הואיל ותיקנו ד׳ כוסות לא נפיק מידי שמחת יו״ט אלא אם כן יצא ידי ארבעה כוסות: **אחד** חדש ואחד ישן. פירש שפירש רשב״ם דישן עדיף הוא עיקר כדאמרינן (מגילה ד׳ טז:) ולאביו שלח כזאת וגו׳ יין ישן שרוח זקנים נוחה הימנו ואמרינן (ב״ב ד׳ צח:) כל מילי עתיקא מעלו והא דנקט שאינו פשוט קודם פירשו לעיל בכילד צולין (ד׳ פה.) גבי אחד עלם כו׳: **רובא** דכסא. היינו כמלא לוגמיו כדפרי׳ לעיל ומיהו לכתחילה צריך לשתות רביעית: **ואת** אמרת כדי מזיגת כוס יפה. אית ספרים דגרסי מאי כדי מזיג׳ כוס יפה לכל אחד ואחד ולפי זה ס״ד דמקשה דמזיגת כוס יפה דקאמר שמואל בין כולם קאמר דהיינו רובע רביעית הלוג וברייתא קתני רביעית הלוג יין חי בין כולן רובע רביעית לכל אחד והא דקתני אחד מזוג לא שדי ברביעית מזוג אלא כלומר אחד יכול לשתותו מזוג אבל מ״מ ברייתא לא איירי אלא בחי דסגי רביעית לכל ד׳ אך קשה איך היה סבור המקשה דסגי לכולהו במזיגת כוס יפה והא איכא בהני ארבעה כוסות כוס של ברכה שהוא כוס יפה ורשב״ם נמי הקשה הלא ברייתא סתמא קתני לכך נראה כספרים דגרסי אידי ואידי חד שיעורא הוא דכדי מזיגת כוס יפה זהו רובע רביעית הלוג יין חי לכל אחד כדי שיהא רביעית עם המזיגה וה״נ איירי ברייתא דמצרכא רביעית עם המזיגה ומתחילה היה סבור דמצרכינן יין חי הרביעית הלוג לכל אחד ואחד ומזוג אשתייה קאי ולא ארביעית דברייתא אבל לבתר דשני קאי שפיר ארביעית והך סוגיא כרב נחמן וכרבא דריש המוציא (שבת ד׳ עו:) דסברי כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית הלוג יין חי כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית הלוג ושיעור הוצאת יין תנן התם דהוי כמזיגת הכוס יפה דהיינו רובע רביעית וע״י מזיגה יעמוד על רביעית כשיעור כל המשקין דקתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית דאביי פריך עלה התם חדא דתנן ובמזוג שני חלקי מים ועוד מים בכד ומצטרפין ונראה לפרש דלאביי צריך רביעית שלימה להוצאת שבת וכן משמע התם בההיא שמעתא דקאמר אביי עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא דכזית בעי רביעית כו׳ ופרש״י דהתם לא נהירא כמו שמפורש שם וסבר דכוס של ברכה בעי רביעית יין בין חי בין מזוג אבל מים בכד לא מצטרפים:

אל תרא יין כי יתאדם. הכא מייתי האי קרא לחשיבות יין אדום ובהמוכר פירות (ב״ב ד׳ צז:) פי׳ רשב״ם התם דמייתי לה לגריעותא ושם מפורש:

שאף הן היו באותו הנס. כדאמרינן (סוטה דף יא:) בשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרינן הכי דמשום דע״י אסתר נגאלו וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (ד׳ כג.): [**כדי מזיגת כוס יפה.** שיעורו רובע] רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דחמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא וקא סלקא דעתך דבין כולם קאמר שמואל דליהוי רובע רביעית יין: **שתאן חי.** שלא מזגו במים: **בבת אחת.** עירה ארבעתן לתוך כוס אחד: **ידי יין יצא.** ששתה ד׳ כוסות: **ידי חירות לא יצא.** כלומר אין זו מצוה שלימה: **כדי רביעית.** בין כולן קשיא לשמואל דאמר רובע רביעית דהיינו כוס יפה: ה״ג מאי כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוו להו כולהו רביעית: **אל תרא יין כי יתאדם.** אלמא יין מראה בעי:

קליות

רשב״ם

שאף הן היו באותו הנס. דאמר במס׳ סוטה (ד׳ יא:) בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה אמר הכי משום דעל ידי אסתר הוה וכן גבי חנוכה במס׳ שבת (ד׳ כג.) לשון מוריטו הלוי: **אמר ר״י אמר שמואל ד׳ כוסות הללו צריך שיהא בהן.** בכל אחד כדי שיהא בהן מזיגת כוס יפה של ברכה שיעורו רובע רביעית לוג כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דכל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא הכי מפרשינן לה במס׳ שבת בהמוציא יין (ד׳ עז.) והשתא קס״ד דמזיגת כוס יפה ורובע רביעית לאו חד שיעורא הוא. כוס יפה כוס של בהמ״ז משום דעשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה כו׳ כדאי׳ במס׳ ברכות (ד׳ נא.): **שתאן חי.** שלא מזגן במים יצא וכגון שיש בו רביעית לוג דבציר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דמזוג בעינן רביעית בין הכל ה״נ חי בעינן רביעית: **בבת אחת.** עירה ארבעתן בתוך כוס אחד כך פירש רבינו שלמה ולא נהירא דאפי׳ שותה הרבה בכלי אחד לא חשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא למעוטי פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד חשוב כוס אחד וה״ל דהכי פירושו בבת אחת שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופין: **השקה מהן.** מכל כוס וכוס שלא שתה כולו כדמפרש לקמן: **ידי יין יצא.** ששתה ארבעה כוסות: **ידי חירות לא יצא.** כלומר אין זו מצוה שלימה שאין חשיבות אלא ביין מזוג והני מילי ביינות שלהן דדרו על חד תלת מיא אבל ייננו שלנו לא בעי מזיגה: **ידי יין יצא.** משום שמחת י״ט כדתניא לקמן (דף קט.) ושמחת בחגך במה משמחו ביין: **אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא.** וכולן חשובין כוס ראשון ולא יותר וצריך להביא עוד שלשה כוסות על הסדר: **צריך שיהא בהן כדי רביעית.** כלומר בכל אחד ואחד כדי רביעית לוג: **אחד חי.** צריך רביעית דבציר מרביעית לא חשיבא שתייה כדנפקא לן מכל משקה אשר ישתה (ויקרא יא): **ואחד מזוג.** שהיה בו רובע רביעית יין ושלשה רבעין מים דהוי בין כולהו רביעית: **ואחד ישן.** שאין בו טעם יין כל כך שנעשה חלש אי נמי חדש אין בו טעם יין: **צריך שיהא בו טעם יין.** למעוטי חדש וישן: **ומראה.** שיהא אדום: **קתני מידה כדי רביעית.** לכל אחד ואחד ואת אמרת כדי מזיגת כוס יפה לכל אחד ואחד וס״ד דשני שיעורים הן מדלא קאמר שמואל כדי רביעית כלשון הברייתא: הכי גרסינן כמו שכתוב בספרים אידי ואידי חד שיעורא כדי מזיגת כוס יפה היינו רביעית תירוצא היא לומר שלשון שמואל ולשון הברייתא אחד הן וכדי מזיגת כוס יפה דקאמר שמואל היינו רובע רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית כדקאמר בהמוציא יין (שבת ד׳ עו:) כך נראית שיטה בעיני ועיקר ורבינו (א) פי׳ שכך מקשה הגמ׳ דקס״ד דשמואל קאמר רביעית בין כולן וברייתא קאמר לכל אחד ואחד ותירץ הגמ׳ דשמואל נמי קאמר לכל אחד ואחד וקשיא לי והלא ברייתא סתמא קתני צריך שיהא בהן ואיכא לפרושי נמי דבין כולן קאמר: **אל תרא יין.** אל תחמוד להיות רגיל בו כי יתאדם מכלל דיין נמי מראה בעי וטעמא נמי בעי כדמוזהר עליה שלא להשתכר בו: **ואחד התינוקות.** שגם הם נגאלו: **וכי מה תועלת יש לתינוקות.** הלא פטורין מן המצות:

קליות

חוץ

◆

רבינו חננאל

כאנשים שאף הן היו באותו הנס וארבעה כוסו׳ הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה וקיימא לן דכוס יפה הוא כוס של ברכה והוא רביעית: **שתאן** חי אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבת אחת אמר רבא ידי יין יצא ידי ארבעה כוסו׳ לא יצא · השקה מהן בניו ובני ביתו יצא והוא דשתה רובא דכסא: **מיתיבי** ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעיה אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן ופרקי׳ כוס יפה הוא רביעית תרוייהו חדא שיעורא: ר׳ יהודה אומר צריך שיהא בהן מראה יין כדכתיב אל תרא יין כי יתאדם: **ת״ר** ארבעה כוסו׳ הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות ר׳ יהודה היה

◆

הגהות הב״ח

(א) רשב״ם ד״ה צריך וכו׳ ורביע׳ שלמה פי׳ שכך מקשה וכו׳ קאמר רובע רביעית בין כולן: